

Baltosios pirštinės: oficialioji ir neoficialioji diplomatija Kaune 1918–1940 m.

Vilma AKMENYTĖ

Mintis surengti parodą, skirtą diplomatijai, kilo iš poreikio pažymėti Lietuvos valstybingumo devyniasdešimtmetį. Pradėjus ieškoti sąsajų tarp Kauno, prezidento instituto ir šios valstybingumui svarbios datos buvo atrastos net kelios sukaktys. Šiais metais be Vasario 16-osios Nepriklausomybės akto devyniasdešimtmečio, tokį pat jubiliejų švenčia Lietuvos Respublikos ministerijos, o atidžiau pažvelgus pastebėsime, jog šiemet sukanka šimtas dešimt metų vienam iš ryškiausių Lietuvos užsienio reikalų ministrų – Stasiui Lozoraičiui. Šios trys solidžios sukaktys ir paskatino surengti parodą „Baltosios pirštinės: oficialioji ir neoficialioji diplomatija Kaune 1918–1940 m.“

► Tikriausiai ne kiekvienam žinoma, kad baltosios pirštinės – vienas būdingiausių diplomato atributų. Taip pat dažnai ne visai suprantama, koks iš tiesų yra diplomato darbas ir kokia didelė diplomatinės veiklos reikšmė valstybei, dar mažiau pažįstama diplomatinio darbo neoficialioji pusė. Diplomatinės istorija reikšminga visos valstybės istorijos dalis. O kokia gi buvo ta oficialioji ir neoficialioji diplomatija 1918–1940 m. Lietuvoje? Šias tris, iš pažiūros skirtingas, datas suvienijo prezidento institutas. Todėl neatsitiktinai paroda skirta tarpukario diplomatijai yra eksponuojama Istorinėje Lietuvos Respublikos Prezidentūroje Kaune.

► Kaunas labiausiai siejasi su 1918–1940 m. Lietuva, tai tarsi laike įstrigęs miestas, labiausiai paveiktas stereotipų ir net šiaudien dažnai vadinamas laikinąją Lietuvos sostine. Nors Kaunas sostinės statusą įgijo gana netikėtai, viltis atgauti Vilnių – istorinę sostinę – buvo tokia gajė, kad pirmaisiais laikinosios sostinės metais miestas beveik neūgtelėjo. Laikui bėgant Kaunas ėmė vis sparčiau vystytis, modernėti. Taip jis tapo administraciniu, politiniu, kultūriniu, ekonominiu visos Lietuvos centru. Kaunas buvo įrašytas ir į diplomatijos žemėlapij. Čia pamažu pradėjo kurtis diplomatinės atstovybės. Pirmiausia įsikūrė didžiųjų valstybių –

The White Gloves: the Official and Unofficial Diplomacy in Kaunas in 1918–1940

Vilma AKMENYTĖ

The publication presents the exhibition “The White Gloves: the Official and Unofficial Diplomacy in Kaunas in 1918–1940” which will be opened in the Historical Office of President of the Republic of Lithuania in Kaunas (a division of the National M.K.Čiurlionis Art Museum) on 5 September 2008 – 5 July 2009. The exhibition is aimed at the commemoration of 110 years anniversary of Stasys Lozoraitis (1898-1983), referred to as the patron of the Lithuanian diplomacy, 90th anniversary from the establishment of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Lithuania and 90 years from the declaration of the independent State of Lithuania – the Act of February the 16th.

The exhibition “The White Gloves: the Official and Unofficial Diplomacy in Kaunas in 1918–1940” is installed in the four halls of the first floor of the Historic Presidency. The big hall presents the official activity of diplomats. It exposes transnational agreements, photo material from the ceremonies of the award of credentials, meetings of the officials and national festivities. The second and third halls are dedicated to the Lithuanian diplomatic body abroad, the activity of the Lithuanian Ministry of Foreign Affairs in 1918-1940 and the patron of the Lithuanian diplomacy Stasys Lozoraitis. The fourth hall is dedicated to the unofficial diplomacy. Photos from the unofficial meetings of high-ranking officials during various receptions and hunts, including the cartoons, printings with funny stories and some recollections about formal and informal events are also to be on display at the exhibition.

JAV, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos – diplomatinės misijos, o ilgainiui – jų ir kitų šalių nuolatinės pasiuntinybės bei konsulatai. Pirmieji užsienio valstybių atstovai susidūrė su buitėmis problemomis – mieste nebuvo tinkamų patalpų jų darbui ir gyvenimui. Kaunui pradėjus sparčiai augti, jis darėsi vis patrauklesnė rezidavimo vieta, kuri nepriklausomybės pabaigoje jau nesiskyrė nuo kitų Europos sostinių. 1939 m. Kaune atstovybes turėjo dvidešimt dvi užsienio valstybės.

► Neatsitiktinai parodą sudaro keturios salės, kurių kiekviena skirta konkrečiai temai, tačiau visas jas vienija diplomatija. Pirmoji, įvadinė ekspozicijos salė skirta diplomatinės veiklos specifikai apžvelgti, pavadinta „Le Monde diplomatique“ („Diplomatijos pasaulis“). Nors pagrindinis akcentas skirtas diplomatinio korpuso Kaune veiklai, tačiau supažindinama su ano meto tarptautinės politikos specifika, su pagrindinėmis to laikmečio problemomis kaitinusiomis tarptautinių santykių atmosferą. Neatsitiktinai šios salės pavadinimas užrašytas prancūzų kalba. Anuomet ši kalba buvo pripažinta diplomatų kalba ir tik po Antrojo pasaulinio karo demokratėjant pasauliui pakito ir kai kurios diplomatų tradicijos, prancūzų kalba taip pat pasitraukė į antrą planą. Šioje salėje eksponuojamos nuotraukos, kuriose užfiksuoti diplomatinio korpuso nariai įvairių valstybinių švenčių, dvišalių sutarčių ar kredencialų įteikimo metu, kino kronikos fragmentai užfiksavę diplomatus įvairių valstybinių švenčių metu, diplomatų dovanos valstybės vadovui. Parodoje smalsesnis lankytojas turės progą sužinoti, kodėl anuomet Lietuvoje nerezidavo nė vienas ambasadorius ir ar apskritai Lietuvai atstovavo nors vienas šio rango pasiuntinys. Kaune dirbo įvairaus rango diplomatiniai atstovai nuo nepaprastųjų ir įgaliotųjų ministrų iki garbės konsulų. Nepaprastųjų ir įgaliotųjų ambasadorių rangą turėjo tik didžiųjų pasaulio valstybių diplomatai, paskirti iškart trimis Pabaltijo valstybėms (Estijai, Latvijai, Lietuvai), reziduodavo Rygoje, o Kaune apsilankydavo skiriamųjų raštų įteikimo, valstybės švenčių ar svarbių diplomatinė misijų progomis. Tačiau tai nė kiek nemenkina Vokietijos, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos, SSRS ar JAV įtakos plėtojant diplomatinius santykius Kaune. Šių valstybių diplomatai paliko pėdsaką Lietuvos visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime. Nuo jų neatsilikio artimesnių ir tolimesnių valstybių – Latvijos, Estijos, Italijos, Čekoslovakijos – atstovai. Smalsesnis lankytojas turės galimybę patyrinėti Kauno miesto žemėlapi ir paanalizuoti užsienio valstybių atstovybių išsidėstymą jame.

► Diplomatinis korpusas oficialius diplomatinius santykius palaikė su Lietuvos užsienio reikalų ministerija, o per ją – su kitomis valstybės institucijomis. Lietuvai naujai paskirtas diplomatas skiriamuosius raštus iškilmingos ceremonijos metu įteikdavo valstybės vadovui prezidentūroje, vėliau prisistatydavo Kaune rezidavusiam užsienio valstybių diplomatiniam korpusui. Todėl neatsitiktinai antroji parodos salė skirta užsienio reikalų ministerijai ir pavadinta „URM Donelaičio 13“. Anuomet šmaikštumu pagarsėjęs „Kuntaplis“ rašė esą kas gero gali būti iš Lietuvos užsienio politikos, jei ministerija kuruoja Lietuvos diplomatiją įsikūrė name pažymėtame tokiu nelaimingu skaičiumi.

► Lietuvos užsienio reikalų ministerija laikui bėgant keitėsi. Pirmieji ministerijos veiklos metai buvo ypač sudėtingi, trūko diplomatiją ir jos teisę išmanančių specialistų bei administracinio personalo. Šios ministerijos veiklos pradžioje Lietuvos diplomatijos labai dirbo vos trisdešimt trys darbuotojai, o praslinkus geram dešimtmečiui XX a. ketvirtą dešimtmečio pradžioje personalo skaičius padidėjo iki dviejų šimtų aštuoniolikos darbuotojų. Dar-

buotojų skaičius kito steigiant naujus ministerijos departamentus, vykdamas senųjų ministerijos padalinių reformas. Be įvairių padalinių ministerijos administravimui Lietuvoje, užsienio reikalų ministerijos žinioje buvo kelios dešimtys diplomatinės atstovybių bei konsulatų ir per šimtas Lietuvą užsienyje reprezentavusių pasiuntinių, konsulų, sekretorių ir atašė. Per visą užsienio reikalų ministerijos gyvavimo laikotarpį 1918–1940 m. ministro pareigas iš viso ėjo dvylika ministrų, tarp kurių buvo skirtingo amžiaus, įsitikinimų, profesijų atstovų nuo dvasininkų iki karjeros diplomatų. Vos porą dešimtmečių dirbusi Užsienio reikalų ministerija sprendė pačius sudėtingiausius tarptautinės politikos uždavinius. Bene svarbiausi Lietuvos užsienio politikos klausimai buvęs susiję su didžiosiomis valstybėmis – SSRS, Vokietija, ypač, dominuojančią vietą Lietuvos diplomatoje užėmė santykiai su kaimynine Lenkija dėl anuomet, rodėsi, neišsprendžiamo Vilniaus klausimo. Ne mažiau svarbią vietą Lietuvos diplomatoje užėmė bendradarbiavimas su Baltijos valstybėmis (Latvija, Estija, Suomija) stiprinimas. Šioje salėje lankytojai turės progą išvysti nuotraukas, kuriose užfiksuoti užsienio reikalų ministerijos darbuotojai, Lietuvos diplomatai atstovybėse užsienyje, kredencialų įteikimo ceremonijas, bei Lietuvos atstovus įvairių tarptautinių derybų bei sutarčių pasirašymo metu. Lankytojai žengdami per sales galės palyginti diplomatų gyvenimo Kaune ir užsienio valstybėse specifiką.

► Lietuvos užsienio reikalų ministerijos, kaip laisvos ir nepriklausomos valstybinės institucijos, veikla buvo nutraukta 1940 m., šalį okupavus sovietams. Tačiau laisvo ir demokratinio pasaulio dėka užsienyje ir toliau veikė kelios Lietuvos atstovybės, kurioms vadovavo Lietuvos diplomatinės tarnybos šefas Stasys Lozoraitis, o po jo mirties – Stasys Antanas Bačkis. Didžiojoje Britanijoje, JAV, prie Šv. Sosto veikusių atstovybių ar kitose šalyse įsikūrusių konsulatų dėka užsienio reikalų ministerija gali minėti veiklos

devyniasdešimtmetį. Tad neatsitiktinai trečioji šios parodos salė skirta „Diplomatijos šefui“. Stasys Lozoraitis, garsėjęs puikiu humoro jausmu, buvo plačiai žinomas. Lietuviai didžiavosi anuomet visoje Europoje jauniausiu užsienio reikalų ministru, o europiečiai stebėjosi tokio rango asmeniui ne visai tradiciskais poelgiais (užsienio spauda gyvai aprašinėjo sensacingą St. Lozoraičio skrydį į Helsinkį). Šioje salėje eksponuojamos nuotraukos atskleidžiančios Lozoraičių šeimos gyvenimą Lietuvoje ir išeivijoje, St. Lozoraičio kaip užsienio reikalų ministro ir pasiuntinio veiklą. Taip pat eksponuojami asmeniniai diplomato daiktai iš pasiuntinybės Romoje. Stasj Lozoraitį mėgo karikatūristai, jis bene daugiausiai karikatūrose užfiksuotas Lietuvos ministras ir diplomatas. Tai dar vienas liberalios asmenybės bruožas.

► Greta oficialiosios diplomatijos ne mažiau svarbią, o kartais net reikšmingesnę vietą užėmė neoficialioji diplomatija. Tad pasutinioji parodos salė skirta neoficialiajai diplomatijai, kurioje lankytojas kviečiamas pažvelgti į diplomatinės veiklos užkulius „Diplomatijos baruose“. Šioje salėje eksponuojamos nuotraukos iš neoficialių susitikimų, įvairių pokylių, medžioklių, taip pat gana retos fotografijos, kuriose diplomatai užfiksuoti pasiuntinybėse Kaune, karikatūros, įvairių pobūvių ir neformalios aplinkos atributai. Ši ekspozicija supažindina lankytoją su diplomatų nekasdieniškos kasdienybės bruožais, diplomatu būtinomis charakterio savybėmis ir elgesio normomis, priėmimų atstovybėse specifiką bei diplomatiniais nesusipratimais, kurie anuomet galėjo išprovokuoti netgi dvišalių santykių šaltuką.

► Tad kodėl pirštines ir kodėl baltas? Anuomet buvo griežtai reglamentuota diplomatų apranga, monarchijų atstovai turėjo savitą diplomatinę aprangą, o respublikų atstovai privalėjo dėvėti fraką. Ir vieni, ir kiti prie aprangos privalėjo dėvėti baltas pirštines. Anuomet juokauta, kad visas diplomatinis darbas dirbamas mėvint baltas pirštines. ■

Lolitos Valužienės nuotr.

